

Asutawa Kogu

4. istungjärk. **Protokoli nr. 148 (29).** 1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 2. juulil 1920. a. kell 11 hommikul Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 90 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: peaminister **J. Tõnisson**, töö- ja hoolekandeminister **A. Palwadre**.

P ä e w a k o r d:

1. Seadus riigikassa emissiooni õiguse suurendamise kohta — III lugemisel.

2. Riigikogu walimise, rahwahääletamise ja rahwa-algatamise õiguse seadus — III lugemisel.

3. Wabariigi põhiseaduse ning Riigikogu walimiste, rahwahääletamise ja rahwa-algatamise õiguse seaduse maksmapaneku seadlus — põhiseaduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Seljamaa**.

Sekretääri kohal sekretäär **H. Martna**.
Koosolek algab kell 11.30 min.

1. Päewakorra muutmine. Juhataja **J. Seljamaa**: Awan Asutawa Kogu koosoleku. Päewakord on rahwaesitajatele kätte antud. Korra kohta on sõna rahwaesitajal **Anderkopp'il**.

A. Anderkopp (töer.): Teen ettepaneku 3-dat päewakorra-punkti teisena üles wõtta ja nimelt sellepärast, et Riigikogu walimise ja rahwahääletamise ja rahwa-algatamise õiguse seadus wõtab palju aega ära, ja wõib olla, et meie hommikul koosolekul teda läbi arutada ei saa. Tingimata tarwilik on wabariigi põhiseaduse ja Riigikogu walimiste, rahwahääletamise ja rahwa-algatamise õiguse seaduse maksmapaneku seadlust esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Seljamaa**: Ettepanek on tehtud päewakorra punktid 2. ja 3. ära wahetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud.

2. Seadus riigikassa emissiooni õiguse suurendamise kohta — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Oinaskannabette** ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduse elnõu pealkiri ja tekst. Seadus riigikassa emissiooni õiguse suurendamise kohta.

Riigikassale antakse õigus kassatähti välja anda endistel alustel kogusummas kuni 500.000.000 margani.

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see seadus III lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **A. Oinas**: Teen ettepaneku tunnistada, et seadusel on edasilükkamatuse iseloom ja seadus maksma panna ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Teine ettepanek on, ilma redaktsiooni komisjoni andmata otsekohe maksma panna. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on Asutawa Kogu otsustanud seadus ilma redaktsiooni komisjoni andmata maksma panna.

3. Wabariigi põhiseaduse ning Riigikogu walimiste, rahwahääletamise ja rahwa-algatamise õiguse seaduse maksmapaneku seadlus — I lugemisel.

Põhiseaduse komisjoni aruandja **A. Anderkopp**: Asutawa Kogu on põhiseaduse III lugemisel wastu wõtnud ja Riigikogu walimise seaduse II lugemisel wastu wõtnud. Loomulik on, et rahwahääletamise seaduse maksmapanemise määrused tulewad välja töötada, mida komisjon ka teinud on. Teen ettepaneku selle seaduse maksmapaneku seadlus I lugemisele wõtta.

Juhataja **J. Seljamaa**: Ettepanek on tehtud elnõu I lugemisele asuda.

(Hääletatakse.) Asutaw Kogu on nähtawa enamusega otsustanud selle seaduse I lugemisele üle minna.

Aruandja **A. Anderkopp**: Öieti peab ütleva, et seaduse maksmapanemise määrused puudutawad kahte tähtsamat küsimust. Esimene küsimus on selle kohta, missugusest tähtajast peale meie wabariigi walitsemise ajutine kord oma jõu kaotab, teiste sõnadega, millal wabariigi põhiseadus maksmata hakkab. Teine küsimus, missugusel teel Riigikogu walimise tööd wõiksid algada. On öeldud, et Asutaw Kogu edasi teostab riigi juhtiwat wõimu, sealjuures kõneleb aga § 25, et wabariigi ajutine kord maksew on senni, kui Eesti wabariigi põhiseadus wälja kuulutatud on. Ei saa salata, et need paragrahwid üksteise wastu käiwad, mille peale üksikute Asutawa Kogu liikmete poolt juba läinud kewadel tähelpanu juhiti.

Kui Riigikogu walimised läbi on wiidud, siis hakkab põhiseadus järgmisel päewal maksmata, pärast Riigikogu walimiste wäljakuulutamist „Riigi Teatajas“. Riigikogu walimiste tagajärjed on wälja kuulutatud, kuna aga Riigikogu kokku astunud ei ole. Wabariigi walitsemise ajutise korra järele töötab Wabariigi Walitsus edasi senni, kui Riigikogu oma walitsuse ametisse on pannud. Komisjoni nimel teen ettepaneku eelnõu I lugemisel wastu wõtta ja II lugemisele üle minna.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Asutaw Kogu on nähtawa enamusega otsustanud seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta ja II lugemisele üle minna.

4. Riigikogu walimise, rahwahääletamise ja rahwa-algatamise õiguse seadus — III lugemisel.

Põhiseaduse komisjoni aruandja **A. Anderkopp** (loeb): Riigikogu walimise, rahwahääletamise ja rahwa-algatamise õiguse seadus.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb): „I. Walimise ja hääletamise ringkondadest ning jaoskondadest. § 1. Riigikogu walimisteks moodustab Eesti kuus walimis-

ringkonda, mis häälte äraandmiseks jaoskondadesse jagatakse.

Nende administratiiv piirides moodustawad iseseiswa walimisringkonna:

- 1) Tallinna linn;
- 2) Harju ja Lääne maakonnad;
- 3) Järwa ja Wiru maakonnad ühes Narwa linnaga.
- 4) Tartu, Wõru, Walga ja Petseri maakonnad;
- 5) Pärnu ja Wiljandi maakonnad;
- 6) Saare maakond.

Linnad, peale Tallinna, kuuluvad ühes maakonnaga, kus nad asuwad, wastasse walimisringkonda.

Rahwahääletamisteks moodustab Eesti ühe hääletamise ringkonna, mis häälte äraandmiseks jaoskondadesse jagatakse.“

Komisjon on omale endisele seisukohale jäänud, ja sellepärast teen ma ettepaneku § 1. komisjoni redaktsioonis wastu wõtta, mis järgmiselt käib: „§ 1. Riigikogu walimisteks moodustab Eesti kümme walimisringkonda, mis häälte äraandmiseks jaoskondadesse jagatakse.

Nende administratiiv piirides moodustawad iseseiswa walimisringkonna: Tallinna linn, Harju maakond, Lääne maakond, Pärnu maakond, Saare maakond, Järwa maakond, Tartu maakond, Wiru maakond ja Wiljandi maakond, kuna Wõru, Walga ja Petseri maakonnad nende administratiiv piirides ühe ringkonna sünnitawad. Maakondade piirides asuwad linnad kuuluvad wastawa maakonna ringkonda.

Rahwahääletamisteks moodustab Eesti ühe hääletamise ringkonna, mis häälte äraandmiseks jaoskondadesse jagatakse.“

H. Kruus (is.): Kordan oma teisel lugemisel tehtud ettepanekut, mille järele Eesti moodustaks ühe walimisringkonna.

K. Wirma (sd.): Ma toetan ettepanekut, et Eesti moodustaks 3 walimisringkonda.

J. Reintam (rhw.): Teen ettepaneku see paragrahw II lugemisel wastu wõetud kujul wastu wõtta.

Juhataja **J. Seljamaa**: § 1. kohta on järgmised ettepanekud tehtud: Rhs. Kruus on ettepaneku teinud Eesti wabariik üheks walimisringkonnaks koondada, rhs. Wirma on ettepaneku teinud kolmeks ringkonnaks jaotada, rhs. Reintam'i poolt on ettepanek § 1. II luge-

misel wastuwõetud kujul wastu wõtta ja peale selle on weel komisjoni ettepanek. Panen need ettepanekud paralleelhääletamisele selles järjekorras, kuidas need komisjoni ettepanekust lahku lähewad. Esimesena tuleb hääletamisele rhs. Kruus'i ettepanek, siis rhs. Wirma, siis komisjoni ettepanek ja neljandaks Asutawa Kogu poolt II lugemisel wastuwõetud ettepanek. (H ä ä l e t a t a k s e.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: 10 ringkonna poolt on hääli antud 37, 3 ringkonna poolt hääletasid 36, 6 ringkonna poolt hääletasid 28 ja 1 ringkonna poolt 19 Asutawa Kogu liiget. Et ükski ettepanek pole absoluutset enamust saanud, siis tulewad kõik ettepanekud hääletamisele poolt ja wastu selles järjekorras, kuidas nad hääli saanud. (H ä ä l e t a t a k s e.) Hääletamise tagajärjed on järgmised. Ettepanek 10 ringkonna kohta on hääli poolt rohkem saanud kui wastu, nimelt 39 häält poolt ja 38 wastu, 6 ringkonna kohta on hääli antud 35 poolt, 36 wastu, 3 ringkonna kohta — 37 poolt ja 50 wastu, 1 ringkonna kohta — 48 wastu ja 27 poolt. Sellega on Asutawa Kogu otsustanud, et Riigikogu walimisteks moodustab Eesti 10 walimisringkonda. (Kiiduwaldus paremal pool ja keskel.) § 1. II osa kohta on rhs. Anderkopp ettepaneku teinud, nagu tema rahwasaadikutele on laiali laotatud. Kas soowitakse selle ettepaneku ettelugemist? Ei soowita. Panen rhs. Anderkopp'i ettepaneku hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Rhs. Anderkopp'i ettepanek on saanud 49 häält poolt, 28 wastu. Seega on see parandus wastu wõetud. Panen § 1. ühes parandusega hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Minule näib, et see paragrahw on nähtawa enamusega wastu wõetud. (A. Oinas, sd.: Ära luge da!) Palun weel kord käsi üles tõsta, kes selle poolt on. (H ä ä l e t a t a k s e.) Seega on § 1. 47 häälega 29 hääle wastu wastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 2—8.

§ 2. Jaoskonnad määrab kindlaks iga kolme aasta jaoks siseminister sarnaselt, et ükski hääletaja wõimalikult üle 5 wersta hääletamise ruumist eemal ei asuks. Kaitsewäeosade jaoskonnad mää-

rab kindlaks § 12. ettenähtud wäeosajale, iga kord enne § 17. teises osas tähendatud nimekirjade täienduste ja paranduste algust.

II. H ä ä l e õ i g u s e s t.

§ 3. Igal hääleõiguslikul kodanikul on üks hääle, nii Riigikogu walimistel, kui ka rahwahääletamisel ja rahwa-algamise õiguse tarwitamisel.

Hääleõigusest jääwad ilma:

1) Kes seaduslikku jõusse astunud kohtuotsuse järele on mõistetud, kui nad warem õigusi ei ole tagasi saanud:

a) sunnitööle, — kümne aasta jooksul peale karistusaja lõppu;

b) asumisele wangiroodu, parandusmaija, wangimaija wõi kindlusesse õiguste kaotamise wõi kitsendamisega, — wiie aasta jooksul peale karistusaja lõppu.

2) Kes süüdlaseks mõistetud warguses, wälja arwatud juhtumised, mis end. Wene riigi rahukohtu trahwiseaduse § 171. p. 2. (W. S. K. XV ja 1914. a. wäljaanne) ette nähtud, petmises, kätteusaldatud waranduse omandamises wõi raiskamises, wälja arwatud raiskamised, mis sama trahwiseaduse § 177. p. 2. ja karistusseaduse (W. S. K. XV) § 1681. p. 2. ette nähtud, warastatud asjade warjamises, teadupärast warastatud asjade ostmises wõi pandikswõtmises alalise ametina, wõltsimises, liiakasuwmõtmises, altkäemaksu wõtmises, kupeldamises ja kõlwa-tule elule awatlemises (W. S. K. XV, kriminaalseadus 1909. a. wäljaanne §§ 524—526, 526¹, 527 ja 529), niisama tegudes, mille sihiks Riigikogu ja omawalitsuse asutuste walimise, rahwahääletamise ja rahwa-algamise wabaduse ja õige korra rikkumine, — kolme aasta jooksul peale karistusaja lõppu.

§ 5. Riigikogu walimistest, rahwahääletamisest ja rahwa-algamise õiguse tarwitamisest ei wõta osa kodanikud, kes walimiste, rahwahääletamise wõi rahwa-algamise ajal kinni istuwad, kas seaduslikku jõusse astunud kohtuotsuse põhjal wõi kohtuwõimude poolt mõnesuguses kuritöös wastutusele wõtmise pärast.

Sarnane kinniistumine ei ole aga takistuseks kinniistuja üleswõtmiseks kandidaate nimekirja ja tema walimiseks Riigikogu liikmeks, kui tema käesolewa seaduse § 4. põhjal hääleõigusest ilma ei ole jäänud.

III. Asutustest, mis Riigikogu walimiste ja rahwahääletamise toimetamist korraldavad.

§ 6. Riigikogu walimisi ja rahwahääletamisi toimetawad: Riigikogu juhatus, ringkonna komiteed ja jaoskondade komisjonid.

§ 7. Kolm päewa pärast kandidaatide nimekirjade sisseandmise tähtaja lõppu astub Riigikogu juhatuse juurde hääleõigusega kõigis asjades, mis käesolewa seaduse põhjal Riigikogu juhatuse ülesandeks, üks isik iga nimekirjade ühenduse (§ 42) poolt ühendusse liitunud nimekirjade esitajate teadaande põhjal Riigikogu juhatusele. On teadaannetes aga mitu isikut ära tähendatud, loetakse määratuks see, kelle nimega kõige rohkem teadaandeid ühinenud, kuna ühesuuruse arwu korral liisk otsustab.

§ 8. Riigikogu juhatuse ülesandeks on:

1) Riigikogu walimiste ja rahwahääletamise wäljakuulutamine ning nende üleüldise käigu järele walwamine ja selle hõlbustamiseks ning kiirendamiseks tarwisminewate abinõude läbiarutamine;

2) selle järele walwamine, et § 17. ettenähtud hääleõiguslike kodanikkude nimekirjad korras oleksid;

3) käesolewa seaduse seletamiseks juhatuskirjade wäljaandmine;

4) rahwahääletamise ja rahwaalgatamise nõudmiste wastuwõtmine ja nende seaduslikkuse üle otsustamine;

5) selle järele walwamine, et ringkonna komiteed õigel ajal tegewuse awaksid;

6) kandidaatide nimekirjade liitunud ühenduseks liitumise teadaannete wastuwõtmine ja lõpuliku liitumise üleüldiseks teadmiseks wäljakuulutamine;

7) walimise ja hääletamise ümbrikude ja sedelite, trükitud kandidaatide nimekirjade jne. walmistamise ja edasitoimetamise korraldamine jaoskonna komisjonidele;

8) rahwahääletamisele tulewa seaduse wõi seaduseelnõu teksti walmistamise ja edasitoimetamise korraldamine jaoskonna komisjonidele;

9) ringkonna walimiste tagajärgede kokkuwõtmine, Riigikogu liikmeks walitud isikute nimekirja kokkuseadmine, selle awalikuks teadmiseks wäljakuulutamine ja Riigikogu liikmetele sellekohase tunnistuse wäljaandmine;

10) rahwahääletamiste tagajärgede lõpulik kokkuwõtmine ja wäljakuulutamine;

11) korralduste tegemine krediidi asjus, mis walimiste ja rahwahääletamise toimetamiseks määratud;

12) jaoskonna komisjonide istumiste protokollide blankide kättetoimetamine jaoskonna komisjonidele.

Aruandja A. Anderkopp (loeb):

„§ 9. Ringkonna komitee seisab koos: Tallinna linna ringkonnas: esimehest — linnawolikogu esimehest ehk tema abist, neljast liikmest linnawolikogu walikul; 2) Harju-Lääne ringkonnas: esimehest — Harju maakonnanõukogu esimehest ehk tema abist, ühest liikmest Harju ja ühest Lääne maakonnanõukogu, ühest Haapsalu ning ühest Baltiski linnawolikogu walikul; 3) Wiru-Järwa ringkonnas: esimehest — Wiru maakonnanõukogu esimehest ehk tema abist, ühest liikmest Wiru ning ühest Järwa maakonnanõukogu, ühest Rakwere ning ühest Narwa linnawolikogu walikul; 4) Tartu-Wõru ringkonnas: esimehest — Tartu maakonnanõukogu esimehest ehk tema abist, ühest liikmest Wõru ning ühest Petseri maakonnanõukogu, ühest Tartu ning ühest Walga linnawolikogu walikul; 5) Pärnu-Wiljandi ringkonnas: esimehest — Wiljandi maakonnanõukogu esimehest ehk tema abist, ühest liikmest Pärnu ning ühest Wiljandi maakonnanõukogu, ühest Pärnu ning ühest Wiljandi linnawolikogu walikul; 6) Saaremaa ringkonnas: esimehest — Saare maakonnanõukogu esimehest ehk tema abist, kahest liikmest Saare maakonnanõukogu ning kahest Kuressaare linnawolikogu walikul.

Ringkonnakomiteede asukoht on: 1) Tallinna ringkonnas — Tallinnas; 2) Harju-Lääne ringkonnas — Tallinnas; 3) Wiru-Järwa ringkonnas — Rakweres; 4) Tartu-Wõru ringkonnas — Tartus; 5) Pärnu-Wiljandi ringkonnas — Wiljandis; 6) Saaremaa ringkonnas — Kuressaares.“

Ettekantud redaktsioon on Asutawa Kogu poolt II lugemisel vastu wõetud, kuid arwesse wõttes, et § 1 komisjoni esialgses redaktsioonis vastu wõeti, toetan § 9. komisjoni redaktsioonis.

J. Reintam (rhw.): Et esimene paragrahw sel kujul vastu wõeti, nagu ta komisjoni poolt ette kanti, siis esineb puudusena see, mille peale ma tähelpanu tahaksin juhtida, et selles paragrahwis on

nähtud, et Tallinna linn on iseseisew walimisringkond, kuid Harju maakonna kohta ei ole lähemalt ära tähendatud, kust sinna komiteesse esitus walitakse, kas Tallinna linnast wõi mõnest muust kohast. On öeldud üldiselt, et wastawastest maakonnalinnadest walitakse esitus, kuid loomuwastane oleks, kui Tallinnas Harju maakonna esitus walitaks, kuna Tallinn ise iseseisewa walimisringkonna moodustab. Siin oleks pidanud juba teisel lugemisel mingisuguse parandusega esinetama, kuid et ma II lugemisel teistsugusel seisukohal asusin, siis ei saanud ma komisjoni ettepaneku kohta parandust teha. Wõib olla, et komisjoni aruandja siin kuidagi arwab wõimaliku olewat redaktsioonilist parandust ette wõtta? Minu arwates peaks siin olema tähendatud Harju maakonna walimise komitee esituse kohta, kust teda walitakse.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Ma arwan, et see siin täielikult wõimalik on, et Harju maakonna ringkonna komitee seisab koos esimehest, tema abist, kahest liikmest ja nimekirjade esitajatest.

Juhataja **J. Seljamaa**: Hääletamisele tuleb kaks paralleel-ettepanekut. § 9. komisjoni poolt II lugemisel esitatud redaktsioonis ja rhs. Reintam'i poolt II lugemisel esitatud ja wastuwõetud redaktsioonis. Komisjoni redaktsioon on järgmine:

„§ 9. Ringkonna komitee seisab koos: Tallinna linna ringkonnas: esimehest — linnawolikogu esimehest wõi tema abist, neljast liikmest linnawolikogu walikul; maakondade ringkondades: esimehest — maakonnanõukogu esimehest wõi tema abist, kahest liikmest maakonnanõukogu ja kahest liikmest maakonnalinna linnawolikogu walikul; Harju ringkonnas: esimehest — Harju maakonna esimehest wõi tema abist, kahest liikmest Harju maakonnanõukogu ja kahest Baltiski linnawolikogu walikul; Wiru ringkonna esimehest — Wiru maakonnanõukogu esimehest wõi tema abist, kahest liikmest maakonnanõukogu, ühest Narwa linnawolikogu ja ühest Rakwere linnawolikogu walikul; Wõru-Walga-Petseri ringkonnas aga esimehest — Wõru maakonnanõukogu esimehest wõi tema abist, ühest liikmest Wõru maakonnanõukogu ja ühest Petseri maakonnanõukogu, ühest Wõru

linnawolikogu ja ühest Walga linnawolikogu walikul.

Ringkonna komiteede asukoht on: Tallinna ringkonnas — Tallinnas, Harju ringkonnas — Tallinnas, maakondade ringkondades — wastawas maakonnalinnas, Wõru-Walga-Petseri ringkonnas — Wõru linnas.“ (Hääletatakse.) Komisjoni ettepanek on wastuwõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 10—18.

§ 10. Peale eelmises (§ 9) paragrahwis ettenähtud koosseisu astub ringkonna komiteesse Riigikogu walimiste ajaks kolm päewa pärast kandidaatide nimekirjade sisseandmise tähtaja lõppu liikme õigustega üks isik iga kandidaatide nimekirja poolt sisseandjate walijate nimetusel.

§ 11. Ringkonna komitee ülesandeks on:

1) walwamine selle järele, et jaoskonna komisjonid õigel ajal asutataks ja oma tegewust algaks;

2) linna- ja alewiametite ning wallawalitsuste õige korra wastase tegewuse kohta antud kaebtuste ja protestide läbiwaatamine;

3) kandidaatide nimekirjade wastuwõtmine ja läbiwaatamine, nende nummerdamine ja awalikuks nägemiseks wäljapanemine;

4) abinõude tarwitusele wõtmine, et kodanikud kandidaatide nimekirjade ja rahwahääletamisele tulewa seaduse wõi seaduseelnõuga saaksid tutwuneda;

5) kandidaatide nimekirjade ära kirjade saatmine hiljemalt kaks päewa peale nende sisseandmise tähtaja lõppu Riigikogu juhatusel;

6) ringkonna kandidaatide nimekirjadele ja wiimaste piirides üksikutele kandidaatidele antud häältearwu kokkuwõtmine;

7) ringkonna piirides rahwahääletamisel antud häältearwu kokkuwõtmine;

8) walimise ja rahwahääletamise materjalide edasiandmine Riigikogu juhatusel.

§ 12. Jaoskonna komisjonid seisawad koos linnas — linnawolikogude, alewis — alewiwalikogude ja wallas — wallanõukogude poolt walitud neljast liikmest, kelle hulka kuulub esimees ja sekretäär.

Kaitsewäe jaoskonna komisjonid asutatakse polkudes ja neile wastawates wäeosades, kusjuures vähemaid wäeosasid walimiste ja rahwahääletamise läbiwiimiseks teiste wäeosade külge wõib liita. Kui polk ehk temale wastaw wäeosa üheskoos ei asu, wõib selles tarwiduse järele mitu jaoskonna komisjoni nimetada, ehk mõnda polgu osa ligidal olewa teise wäeosa külge liita.

Kaitsewäe jaoskonna komisjonid seisawad koos wastawate wäeosade ülemate poolt nimetatud neljast liikmest, kelle hulka kuulub ka eesistuja ja sekretäär.

§ 13. Peale eelmises (12) paragrahwis ettenähtud koosseisu astub jaoskonna komisjoni Riigikogu walimiste ajaks kolm päewa pärast kandidaatide nimekirjade sisseandmise tähtaja lõppu liikme õigustega üks isik iga walijate rühma poolt, kes kandidaatide nimekirja sisse astunud ja oma esitaja nimetanud.

§ 14. Jaoskonna komisjoni ülesandeks on walimise ja hääletamise sedelite wastuwõtmine ja esialgne ülelugemine oma jaoskonnas.

§ 15. Kohalikud walitsuse ja omawalitsuse asutused peawad ringkonna komiteele ja jaoskonna komisjonidele abiks olema seaduse põhjal wiimaste peale pandud kohuste täitmisel.

§ 16. Igasugused aktid ja paberid, mis walimiste ja rahwahääletamise ning rahwalgatamise asjus kokku seatakse, olgu need walitsuse, kohtu administratsiooni ja ühiskondlikkudele asutustele ning kõigi ametkondade ja asutuste ametnikkudele antawad wõi jälle kõigi nende ametkondade ja nende ametnikkude poolt wäljantawad, wabastatakse tempelmaksust ja muudest maksudest.

IV. Hääleõiguslike kodanikkude nimekirjadest.

§ 17. Riigikogu walimiste ja rahwahääletamise toimetamiseks peetakse linna- ja wallawalitsuse poolt iga hääletamise jaoskonna jaoks alalisi hääleõiguslike kodanikkude nimekirju. Iga aasta wõetakse ette kaks korda järjekorralised nimekirjade parandused ja täiendused, nimelt 10. kuni 25. maini ja 30. oktoobrist kuni 15. nowembrini. Tallinna, Tartu ja Narwa linnades aga 1. kuni 15. weebruarini ja 30. oktoobrist kuni 15. nowembrini.

Samasuguseid alalisi nimekirju peetakse igas § 12. ettenähtud kaitsewäeosas, kusjuures järjekorralised parandused ja täiendused iga kolme kuu järgi 1. kuni 10. kuupäewani 1. jaanuarist arwates ette wõetakse.

§ 18. Alalistesse nimekirjadesse kantakse kodanikud, kes nimekirja täienduse ja paranduse ajaks wastawasse hääletamise jaoskonda elama asunud, wastawasse kaitsewäe jaoskonda paigutatud wõi jälle hääleõiguslikuks saanud.

Alalistest nimekirjadest kustutatakse maha kodanikud, kes nimekirja täienduse ja paranduse ajaks hääletamise jaoskonnast ehk wastawast wäeosa jaoskonnast lahkunud, wõi jälle hääleõiguse kaotanud.

Keegi ei wõi rohkem kui ühes jaoskonna nimekirjas olla.

Aruandja **A. Anderkopp**: (loeb): § 19. Nimekirja tähendatakse üles hääleõigusliku kodaniku perekonna- ja ristinimi, wanadus, elukoht. Nimekiri seatakse perekonnanime järele tähestiku järjekorras kokku.

K. Wirma (sd.): Teen ettepaneku § 19. lugeda sõna „wanadus“ asemel „sündimise aeg“. Teisel lugemisel waidles komisjoni aruandja selle paranduse wastu ja tõendas, et seda olewat wõimatu läbi wiia. Minule aga näib, et kõikide isikutunnistuste peal on üles märgitud sündimise aeg. Neid andmeid on korjatud juba okupatsiooni ajal. Arwan, et meil tuleks selle juurde jääda, et meie sündimise aja täpisealt ära tähendaksime.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Ma ei saa aru, mis paremust see parandus annab. Minul on teada, et see süsteem Wenemaalt tulnud on. Minu teada ei ole meil mitte igalpool tarwilikud andmed olemas. Praktiliselt ei anna see parandus meile aga mitte midagi ja sellepärast ei saa sellega ühineda.

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen hääletamisele rhs. Wirma paranduse. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus tagasi lükatud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 19. komisjoni redaktsioonis wastu wõetud.

Arwandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega §§ 20—33.

§ 20. Nimekirjad pannakse järgmisel päewal peale § 17. ettenähtud paranduste ja täienduste tähtaja lõppu linnaameti, alewi- wõi wallawalitsuse wõi wastawa wäeosa staabi ruumides wälja üleüldiseks järelewaatamiseks, kus nad kunni järgmiste paranduste ja täienduste tähtaja alguseni püsiwad.

§ 21. Iga hääleõiguslik kodanik wõib kaebtusi sisse anda nimekirjas leiduwate eksituste ja puuduste kohta nimekirja kokkuseadwale asutusele, kes kohustatud on kaebtusi 7 päewa jooksul läbi waatama ja nende põhjendatuse korral neid täitma. Wastasel juhtumisel saadawad nad kaebtused oma seletust juurde lisa des wastawale administratiiw kohtule otsustamiseks, kes asja esimeses järjekorras läbi waatab.

§ 22. Iga hääleõiguslik kodanik, kel õigus on nimekirja üleswõetud olla, kuid kes nimekirja üles wõtmata on jäänud, on õigustatud igal ajal nimekirja kokkuseadwalt asutuselt nõudma, et teda aja wiitmata nimekirja üles wõetaks. Oma hääleõigus tuleb sarnasel korral hääleõigust tõestawate dokumentidega tõeks teha.

Märkus: Käesolewas paragrahwis ettenähtud õigus lõpeb walimiste ja rahwahääletamiste ajaks kaks päewa enne walimiste wõi rahwahääletamiste esimest päewa.

V. R a h w a h ä ä l e t a m i s e n õ u d m i s e s t j a r a h w a - a l g a t a m i s e õ i g u s e t a r w i t a m i s e s t.

§ 23. Rahwahääletamise ja rahwaalgatamise nõudmine antakse kirjalikult Riigikogu juhatusesele.

§ 24. Rahwahääletamise nõudmises peab selgelt ära tähendatud olema, missugust seadust tahetakse panna rahwahääletamisele. On nõudmises mitu seadust üles loetud, tunnistatakse nõudmine ainult esimesena toodud seaduse kohta käiwaks.

§ 25. Rahwaalgatamise nõudmine wõib ainult üht seaduseelnõu sisaldada. Wastasel juhtumisel talitatakse eelmise (24) paragrahwi korras.

§ 26. Hääleõiguslik kodanik, kes rahwahääletamise wõi rahwaalgatamise nõudmisega ühineb, peab seda nõudmisel oma allkirjaga kinnitama, sealjuures üles tähendades oma wanust ja elukohta.

§ 27. Allakirjutajate kodanikkude hääleõigus kinnitatakse § 17. ettenähtud asutuste poolt sealsamas ettenähtud nimekirjade põhjal.

§ 28. Kui wabariigi põhiseaduse § 31. ettenähtud tähtaja jooksul rahwahääletamise nõudmist pole awaldatud, wõi nõudmisel tarwilik arw seaduslikke allkirju puudub, talitab Riigikogu juhatus wabariigi põhiseaduse § 31. põhjal wäljakuulutamata jäetud seadusega põhiseaduse § 53. korras.

§ 29. Wastab rahwahääletamise nõudmine seadustes ettenähtud tingimustele, kuulutab Riigikogu juhatus wälja rahwahääletamise, mis hiljemalt neli kuud peale nõudmise awaldamise ette wõetakse.

§ 30. Põhiseaduse muutmise loetakse rahwahääletamisel wastuwõetuks, kui tema poolt vähemalt pool kogu wabariigi hääleõiguslikkude kodanikkude (§ 17) arwust olnud.

Riigikogu poolt wastuwõetud seadus, kui see wabariigi põhiseaduse § 31. põhjal rahwahääletamisele pannakse, loetakse rahwahääletamisel wastuwõetuks, kui tema poolt sellest hääletamisest osawõtjate enamus on.

Riigikogu poolt wastuwõetud seadus, kui see wabariigi põhiseaduse § 31. põhjal rahwahääletamisele pannakse, loetakse tagasilükatuks ja rahwaalgatuse korras Riigikogule ettepanud ja selle kogu poolt tagasilükatud seaduseelnõu (wabariigi põhiseaduse § 32) loetakse wastuwõetuks, kui esimesel juhtumisel seaduse wastu ja teisel juhtumisel seaduseelnõu poolt rahwahääletamisest osawõtjate enamus on ja see enamus wälja teeb vähemalt poole nende hääleõiguslikkude kodanikkude arwust, kes wiimastest Riigikogu walimistest osa wõtsid.

§ 31. Wastab rahwaalgatamise nõudmine seadustes ettenähtud tingimustele, paneb Riigikogu juhatus nõudmises toodud seaduseelnõu Riigikogule seisukoha wõtmiseks ette, kes hiljemalt nelja kuu jooksul algatamise nõudmise sisseandmise päewast arwates eelnõu kohta oma lõpuliiku otsuse peab andma: kas ta eelnõu seadusena wastu wõtab, wõi jälle tagasi lükkab. Wiimasel juhtumisel kuulutab Riigikogu juhatus wälja rahwahääletamise, mis hiljemalt kaks kuud peale Riigikogu lõpuliikku otsust ette wõetakse korras, nagu see wabariigi põhiseaduse § 31. põhjal ette wõetawa rahwahääletamise kohta ette nähtud.

Märkus: Käesolew (31) paragrahw ei ole maksew põhiseaduse muutmise nõudmise kohta, mille Riigikogu juhatus põhiseaduse § 88. nõudmist arwesse wõttes otsekohe rahwahääletamisele paneb.

§ 32. Wabariigi põhiseaduse § 33. ettenähtud uued Riigikogu walimised kuulub wälja Riigikogu juhatus.

§ 33. Rahwahääletamisele tulewa seaduse ja seaduseelnõu ametlik tekst saatetakse Riigikogu juhatus poolt § 17. ettenähtud asutustele, kes teksti hiljemalt 20 päewa enne hääletamise esimest päewa asetawad oma ruumi üleüldiseks nägemiseks.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

VI. Kandidaatide nimekirjades.

§ 34. Riigikogu walimisi toimetatakse hääleandmise kaudu ühele selle walimise ringkonna kandidaatide nimekirjale, kus kodanik hääletab.

K. Wirma (sd.): Teisel lugemisel tegin ma selle paragrahwi kohta järgmise paranduse: „Kodanikkudel on aga ka õigus teise walimisringkonna kandidaatide nimekirjale hääleandmise kaudu Riigikogu walimisi toimetada, kuid selleks peawad nad kaksikümmend päewa enne esimest walimise päewa § 17. ettenähtud asutuste kaudu omale tellima selle ringkonna nimekirjad, millega nad hääletada soowiwad.

Teise ringkonna hääletamise sedelite saamise puhul ei anta soowiawaldajale tema asukoha ringkonna walimisedelit.“ Mina ei saa mitte aru, mispärast peab Saaremaa mees, olles Kohtla kaewanduses, tingimata walima Kohtla nimekirja järele, miks ei ole õigus tellida selle ringkonna asutuse käest nimekirja, kes walimist ajab. Ma ei saa aru, mispärast peab sõjamees, kes juhuslikult Pärnus on, kuna ta Tallinnast pärit, miks ta ei saaks neid ringkonna tegelasi mitte walida; ma ei näe sealjuures mingisuguseid tehnilisi raskusi ja ma arwan, et neil isikutel peaks õigus olema oma kodupaiga walimisedelite järele hääli ära anda.

J. Ammerman (sd.): Ma toetan täiesti rhs. Wirma ettepanekut. Kui meie selle paragrahwi sel kujul wastu wõtame, siis saab meil üks teatud osa kodanikke, näiteks merimehed, kes ühest kohast teise peawad liikuma, wälja jäetud. Ja kui nüüd oletame, et igaüks peab seal

walima, kus ta nimekirjas on, ja laew just on Kuressaares wõi Pärnus, siis peaks merimees sealt seks päewaks ära tulema.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Ma pean põhimõttelikult selle wastu waidlema ja ka tehnilistel põhjustel on see wõimatu nüüd, kus meil 10 walimisringkonda wastu wõetud on. 3 ringkonna juures oleks wõinud weel sellest rääkida, nüüd on wõimalus, et ühes ringkonnas antakse sisse 100—120 kandidaadi nimekirja ja nende kokkuwõte on niiwõrd raske, et see walimiseaduse tarwitamise niiwõrd keeruliseks teeb, et tagajärgi otsekohe ära määrata ei saa. See posti peal sedelite edasisaatmine on asi, mis ka mitte kerge ei ole, ja siis on weel see, et ei tea, kui palju igal ringkonnal walimisedelid tarwis on, ja nii peaks neid suured tagawarad olema. Need on küsimused, mis asja niiwõrd keeruliseks teewad, et tema juures tõesti mõtlema peab. Ma kahtlen selle juures, et kodanikud ühest kohast teise liikumise tõttu walida ei saa, ainukene ümberrändamine oli suwel Saaremaal. Liikumise juures on see inimeste arw niiwõrd wäike, et see walimises raskusi ei tee. See walimise seadus takistusi ei tee ja teist selle alusele panna ei ole mitte wõimalik, sellepärast ei saa ma mitte parandusega ühineda.

Juhataja **J. Seljamaa**: Selle paragrahwi kohta on tehtud järgmine ettepanek: „Kodanikkudel on aga ka õigus teise walimisringkonna kandidaatide nimekirjale hääleandmise kaudu Riigikogu walimisi toimetada, kuid selleks peawad nad kaksikümmend päewa enne esimest walimise päewa § 17. ettenähtud asutuste kaudu omale tellima selle ringkonna nimekirjad, millega nad hääletada soowiwad.

Teise ringkonna hääletamise sedelite saamise puhul ei anta soowiawaldajale tema asukoha ringkonna walimisedelit.“

Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Rhs. Wirma parandus on nähtawa enamusega tagasi lükatud. (Hääletatakse.) § 34. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb): § 35. Kandidaatide nimekirjad antakse ringkonna komiteele, hääleõiguslike

kodanikkude poolt hiljemalt nelikümmend wiis päewa enne walimiste esimest päewa.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) § 35. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Anderkopp (loeb): § 36. Iga kandidaatide nimekiri peab vähemalt 50 hääleõigusliku kodaniku poolt alla kirjutatud olema. Nimekirjas peab olema tähendatud iga ettepanewa kandidaadi perekonnanimi, nimi ja isanimi ning elukoht. Nimekirjale peab juurde lisatama kõigi kandidaatide poolt teadustused, et nad nõus on endid selle nimekirja järele hääletada laskma. Teadustused wõib ka peale kandidaatide nimekirja äraandmist ringkonna komiteele anda; kuid hiljemalt nelikümmend päewa enne walimiste esimest päewa.

Nimekirjale wõib ka ettepanija organisatsiooni nimetus juurde lisatud olla, niipalju, kui see seadustele ja kõlblusele wastu ei käi, mille üle ringkonna komitee otsustab.

K. Wirma (sd.): Eelmises paragrahwis ei wõetud wastu sündimise aega, ja komisjoni aruandja seletuse järele olla see igatahes Wenemaalt pärit. Minu teada on meil 10 walimisringkonda wastu wõetud, ja selle järele peaksid siis need inimesed, kes seal nimekirjas üles seatakse, nii hästi kättesaadawad ja teatawad olema, et mingisugust raskust ei teeks nende sündimise aja kindlaksmääramine. Kui suuremad ringkonnad oleksid, siis oleksid nad raskusi wõinud sünnitada. Sagedasti ei saa isikut õige täpisele ära näidata ainult isanimega wõi oma nimega, nii et ma soowitaksin „isanimi“ asemele wõtta „sündimise aeg“.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpuse sõna on aruandjal.

Aruandja A. Anderkopp: Mina iseäranis selle wastu ei ole, et isanimi saaks ära jäetud. Mis nüüd sellesse puutub, et sündimise aeg täpisele peab sees olema, siis sellest ma küll aru ei saa, on see siis walijale tähtis, mis kuupäewal, wõib olla isegi tunnil, walitaw peab sündinud olema, kas ta siis kõlbab riigiesitusse selle järele wõi mitte, — minu arwates on see väga ebakohane. Isiklikult pole mul midagi selle wastu, kui isanimi wälja jääb. Palun aga siiski lahus hääletada, sest komisjon on selle paragrahwi sel kujul wastu wõtnud.

Juhataja J. Seljamaa: § 36. kohta on rhs. Wirma ettepaneku teinud, sõna „isanimi“ wälja jätta ja sõnad „sündimise aeg“ sisse wõtta. Need ettepanekud tulewad lahus hääletamisele. Kes on esimese ettepaneku poolt, et § 36. sõna „isanimi“ wälja jääks? (Hääletatakse.) 33 häälega 27 wastu on see ettepanek wastu wõetud. Kes on selle ettepaneku poolt, et juurde lisada „sündimise aeg“? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Panen § 36. ühes wastuwõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 36. on nähtawa enamusega ühes parandusega wastu wõetud.

Aruandja A. Anderkopp kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 37—40.

§ 37. Kandidaatide nimekirja sisseandja kodanikkude rühm peab nimetama oma esitaja, kes tema poolt walitud on ringkonna komiteega asjade ajamiseks ja sellest komiteest osawõtmiseks. Kui esitajat nimetatud ei ole, siis tunnistatakse selleks esimene neist, kes kandidaatide nimekirjale alla kirjutanud.

§ 38. Eelmises (37) paragrahwis tähendatud esitaja nimetab oma äranägemise järgi oma kandidaatide nimekirja esitajad jaoskonna komisjonidesse.

§ 39. Iga hääleõiguslik kodanik wõib ainult ühele kandidaatide nimekirjale alla kirjutada. Sel juhtumisel, kui üks ja seesama kodanik mitmele nimekirjale on alla kirjutanud, loetakse tema allkiri ainult sel nimekirjal makswaks, mis esimesena ringkonna komiteele antud.

§ 40. Nimekirjas ettepanewate kandidaatide arw ei wõi alla wiie, ega üle kolmekümne olla. On neid vähem, ei wõeta nimekirja wastu, on aga rohkem, loetakse nimekirjas olewateks ainult esimesed kolmikümmend.

Aruandja A. Anderkopp: Teisel lugemisel jättis Asutaw Kogu § 41. wälja, sellepärast, et selle paragrahwi juures teine wariatsioon ette pandi, mille kohta hääled lahku läksid. Teen ettepaneku § 41. sisse wõtta niisugusel kujul, nagu ta komisjoni poolt on ette pandud (loeb):

„§ 41. Ühte ja sedasama isikut ei wõi ühes ringkonnas mitmes kandidaatide ni-

mekirjas üles seada. Ühte ja sedasama isikut võib kõige rohkem kolmes ringkonnas kandidaadina üles seada.

Isik, kes mitmes ringkonnas kandidaadina üles seatud, annab hiljemalt viis päewa pärast viimast walimise päewa Riigikogu juhatusetele teada, missuguses ringkonnas ta ennast esimeses, missuguses teises jne. järjekorras soovib walituna näha. Ei ole sarnast teadaannet Riigikogu juhatusetele antud, otsustab viimane järjekorra selle ringkonna kasuks, kus kandidaat nimekirjas esimesele kandidaadile järjekorras lähemal. Ühesuguse järjekorra juures otsustatakse küsimus selle ringkonna kasuks, kus kandidaat rohkem nimelisi hääli saanud, nende puudusel ehk nende ühesuuruse arwu korral aga selle ringkonna kasuks, kus wastav kandidaatide nimekiri ringkonna komiteele warem ära antud."

K. Wirma (sd.): Teen ettepaneku teine lause wälja jätta.

J. Reintam (rhw.): Kordan eilset ettepanekut, et „ühte ja sedasama isikut võib ainult ühes ringkonnas walida“.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Isand Wirma ettepanekuga ei saa mitte nõus olla. Meil on 10 walimisringkonda wastu wõetud. Kui meie ühe kandidaadi üles seame, siis võib tema ühel heal päewal „adjöö“ öelda, mida meie siis teeme? (A. Oinas, sd.: See ei ole Wirma ettepanek, waid sotsiaaldemokraatide oma!) Komisjon on kolmeliikmelise arwu juurde jäänud ja rhs. Wirma ettepanekuga ei saa ühineda.

Juhataja **J. Seljamaa**: § 41. kohta on kaks ettepanekut tulnud. Rhs. Wirma poolt on ettepanek tulnud paragrahwist wälja jätta teine lause: „Ühte ja sedasama isikut võib kõige rohkem kolmes ringkonnas kandidaadina üles seada.“ Rhs. Reintam wõtab oma ettepaneku tagasi. Kes on rhs. Wirma ettepaneku poolt? (Hääletatakse.) Rhs. Wirma ettepanek on nähtawa enamusega tagasilükatud. § 41. tuleb komisjoni redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse.) § 41. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 42—114.

§ 42. Kodanikkude rühmad, kes kandidaatide nimekirju sisse annawad, wõiwad nimekirjal teadustada, et nimekiri koigi samanimeliste organisatsioonide kandidaatide nimekirjadega kogu wabariigis nimekirjade ühenduseks liitub.

Ei ole sarnast teadaannet sisseantawal nimekirjal tehtud, loetakse kandidaatide nimekiri iseseiswaks.

Üks ja seesama kandidaatide nimekiri ei wõi rohkem kui ühes üleriiklikus nimekirjade ühenduses olla. On mitu liitumise teadaannet nimekirjal tähendatud, loetakse ainult esimesena toodud teadaanne makswaks.

Liitumise teadaanne on tagasiwõetamatu samuti, nagu kandidaatide nimekirigi.

§ 43. Juhtumisel, kui kandidaatide nimekiri käesolewa peatüki nõuetele ei wasta, teatab ringkonna komitee seda kolmpäewasel tähtajal kandidaatide nimekirja esitajale. Teadustusi tähendatud puuduste kõrwaldamiseks võib hiljemalt kolmkümmend seitse päewa enne walimise esimest päewa sisse anda.

§ 44. Sisseantud kandidaatide nimekirjad, mis käesolewa peatüki nõuetele wastawad, nummerdatakse ringkonna komitees sisseandmise järjekorras ära ning tähendatakse nimekirjale üles, mis kuupäewal ja tunnil ta wastu wõetud. Nende andmetega kwiitung antakse nimekirja sisseandjale.

§ 45. Käesolewa seaduse §§ 42. ja 44. ettenähtud andmed iga nimekirja kohta saadetakse ühes selle nimekirja ärakirjaga ringkonna komitee poolt aja wiitmata peale § 43. ettenähtud tähtaja Riigikogu juhatusetele, kes kui nimekirjadest, nii ka nende ühendusest otsekohe wastawa ringkonna jaoskonna komisjonidele teada annab ning üleüldiseks teadmiseks awaldab.

§ 46. Käesolewa seaduse § 44. tähendatud numbrite alla ja organisatsioonide nimetustega, kui need nimekirjadele juurde on lisatud, seatakse kandidaatide nimekirjad ringkonna komitee ruumides hiljemalt kolmkümmend wiis päewa enne esimest walimise päewa üles.

VII. Walimise ja hääletamise sedelite äraandmisest ja ülelugemisest.

§ 47. Riigikogu walimised sünnivad walimise sedelite isikliku äraandmise teel, rahwahääletamised hääletamise sedelite isikliku äraandmise teel, hääleõiguslike kodanikkude poolt, kes § 17. ettenähtud nimekirjadesse üles wõetud.

§ 48. Õigus hääletada on hääleõiguslikul kodanikul ainult selles hääletamise jaoskonnas, kus ta hääleõiguslike kodanikkude nimekirja üles wõetud.

Mõjuwatel põhjustel wõib hääleõiguslik kodanik ka mujal jaoskonnas hääletada. Sellekohase märkuse, et kodanikul õigus on igas jaoskonnas oma walikul hääletada, teeb kodaniku nimelisele tunnistusele § 17. ettenähtud asutus, kus kodanik nimekirjas. Selle kohta tehtakse tähendus jaoskonna hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas enne walimist wõi rahwahääletamist § 17. ettenähtud asutuse poolt, walimiste wõi rahwahääletamise ajal aga jaoskonna komisjoni poolt § 17. ettenähtud asutuse teadaandel.

§ 49. Walimise sedelid peawad wälise kuju poolest ühesarnased olema, samuti nagu hääletamise sedelidki. Nende kuju määratakse kindlaks Riigikogu juhatuse poolt ja kuulutatakse üleüldiseks teadmiseks wälja hiljemalt kolmkümmend päewa enne walimiste wõi rahwahääletamise esimest päewa.

§ 50. Iga walimise sedel peab endas sisaldama ühe ringkonna kandidaatide nimekirja ilma mingi muudatuse ja ümberpaigutamisetä, selle nimekirja numbrit ja tema sisseandja organisatsiooni nimetuse, kui nimekiri sellega warustatud oli.

§ 51. Hääleõiguslik kodanik wõib walimise sedeli ära anda muutmata kujul sellega tähendades, et ta kandidaatide nimekirja poolt hääletab ja seal ülesloetud kandidaatide järjekorraga nõus on.

Ta wõib aga ka ühte kandidaati nimekirjas selle nime allakriipsutamisega märkida, sellega tähendades, et ta oma hääle esimeses järjekorras kandidaatide nimekirjale, selle piirides aga oma poolt märgitud kandidaadile annab.

On nimekirjas mitu kandidaati märgitud, loetakse märkimine maksuwusetaks, kuna walimise sedel nimekirjale ilma üksikut kandidaati üles tähendamata hääleks arwatakse.

§ 52. Rahwahääletamise sedelid on kahesugused: pealkirjaga „poolt“ ja

„wastu“. Hääletamise sedelit pealkirjaga „poolt“ ära andes tähendab hääletaja, et ta rahwahääletamisel olewa seaduse wõi seaduseelnou wastuwõtmise poolt, pealkirjaga „wastu“ ära andes aga, et ta rahwahääletamisel olewa seaduse wõi seaduseelnou tagasilükkamise poolt on.

§ 53. Walimise ja hääletamise sedelite ümbrikud peawad ühesugused, läbipaistmatud ja ilma mingisuguste märkusteta ning Riigikogu juhatuse templiga märgitud olema.

§ 54. Walimise ja hääletamise sedelid ning nende ümbrikud tehtakse aegsasti walmis Riigikogu juhatuse korraldusel.

Kõigi sisseantud ringkonna kandidaatide nimekirjade tarwis walmistatakse ühesugune arw walimise sedelid. Ühesugusel arwul walmistatakse samuti ka molema pealkirjaga hääletamise sedelid.

§ 55. Walimise ja rahwahääletamise sedelite arwu äramääramisel wõetakse aluseks ringkonna hääleõiguslike kodanikkude arw. Wiimaste nimekirju kokkuseadwad asutused teatawad nende poolt nimekirja üleswõetud hääleõiguslike kodanikkude arwust hiljemalt nelikümmend päewa enne walimiste wõi rahwahääletamiste esimest päewa ringkonna komiteele, kes ringkonna hääleõiguslike kodanikkude arwu hiljemalt wiie päewa jooksul Riigikogu juhatusele teada annab.

§ 56. Kandidaatide nimekirjade tekst trükitakse walimise sedelitele Eesti keeles, nimekirja sisseandja rühm wõib aga nimekirja sisseandmise juures nõuda, et sellekohastele walimise sedelitele mahutatakse teksti tõlge teises, rühma poolt nimetatud keeles.

Sarnase nõudmise korral peab rühm ühel ajal ka teksti tõlke juurde lisama. Sarnase nõudmise ja teksti tõlke saadab ringkonna komitee ühes koos ja ühel ajal § 45. ettenähtud andmetega Riigikogu juhatusele.

Walimise ja rahwahääletamise sedelid ning nende ümbrikud saadetakse Riigikogu juhatuse poolt § 17. ettenähtud asutustele, kes aegsasti kõigi sealsamas ettenähtud hääleõiguslike kodanikkude tarwis nimelised tunnistused walmistab blankidel, mis Riigikogu juhatuse poolt walmistatakse ja eelnimetatud asutustele kätte saadetakse.

Nendes tunnistustes tähendatakse ära kodaniku nimi ja perekonnanimi, tema

aadress, walimise jaoskond ja number, mille all kodanik nimekirjas seisab, samuti ka hääletamise aeg ja koht.

§ 58. § 17. ettenähtud asutused saadawad igale nende poolt kokkuseatud hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas seiswale kodanikule mitte hiljem, kui wiis päewa enne walimiste esimest päewa walimiste sedelid, ühe iga sisseantud kandidaatide nimekirja kohta.

Selsamal tähtajal saadawad needsamad asutused igale hääleõiguslike kodanikkude nimekirja üleswoetule, kui walimiste nii ka rahwahääletamise korral eelmises (57) paragrahwis nimetatud nimelised tunnistused.

Kodanikkudele, kel õigus on nimelisi tunnistusi saada, kes aga neid saanud ei ole, antakse need wälja § 17. ettenähtud asutustes enne esimest walimise päewa, walimise ja hääletamise sedelid on saada jaoskonna komisjonist walimiste ja hääletamise toimetamise ajal.

§ 59. § 17. ettenähtud asutused walmistawad walimise ja hääletamise sedelite sisselaskmise jaoks üheawausega kastid ja annawad need jaoskonna komisjonidele tarwitada.

§ 60. § 17. ettenähtud asutused annawad jaoskonna komisjonidele igas jaoskonnas sellekohased ruumid tarwitada.

Igas sarnases ruumis korraldatakse hääletamise saladuse kindlustamiseks üks wõi mitu eraldatud kohta, kus hääletajad kodanikud tunnistajate juuresolekul walimise wõi hääletamise sedeli ümbriku panewad.

§ 61. Jaoskonna komisjoni istumised on awalikud. Häälte andmiseks määratud päewal kuulutab komisjoni eesistuja komisjoni istumise tema liikmete ja selleks ajaks kokkutulnud kodanikkude juuresolekul awatuks. Eesistuja waatab järele, et hääletamise kastid terwed ja tühjad on, ja et nad kõik ühe awausega, paneb kastid pitseriga kinni ja kutsub kodanikud sedelid ära andma. Kogu sedelite äraandmise ajal on tarwilik, et komisjoni istumisest vähemalt kolm liiget osa wõtaksid.

§ 62. Hääletamise ruumides toimetatakse ainult hääletamist. Üleskutsete wäljapanemine, lendkirjade ja kuulutuste wäljajagamine, sedelite laialilaotamine, kõnede pidamine ja üleüldse igasugune hääletuseelne kihutustöö on keelatud niihästi neis ruumides, kus sedelid ära antakse, kui ka neisse ruumidesse wiiva-

tel treppidel, läbikäikudel ja koridorides, ning nende wälistel sissekäigu kohtadel.

Jaoskonna komisjoni eesistuja walwab selle järele, et hääletamise ruumides kogu hääletamise ajal täielik kord alal hoitakse ja kõrwaldab wiibimata selle rikkujaid.

§ 63. Hääletamise ruumidesse ei lasta: 1) sõjariistus isikuid ja 2) isikuid, kes karskes olekus ei ole.

§ 64. Eesistujal on tarbekorral õigus nõuda komisjoni otsuse järele sellekohastelt kodanlistelt ja kaitsewäelistelt wõimudelt politseiametnikkude wõi kaitsewäeosade kohalesaatmist.

Tähendatud politseiametnikud wõi kaitsewäeosad on tegewad ainult eesistuja juhatusel.

§ 65. Korrarikumise puhul, wõi kui keegi komisjoni ehk selle eesistuja määruste alla ei painuta, wõib komisjon otsustada hääletamise ruumidesse politseiametnikke wõi kaitsewäeosasid sisse tuua.

Hääletamise ruumidesse ei wõi eesistuja noudmiseta ühtegi sõjariistus wõimu sisse tuua.

§ 66. Walimised kui ka rahwahääletamised algawad Riigikogu juhatusel määratud ajal ja kestawad kolm päewa. Jaoskonna komisjonid peawad sedelite wastuwõtmiseks esimese kahe päewa jooksul awatud olema: hommikul kella üheksast kunni õhtu kella üheksani; kolmandal päewal aga hommikul kella üheksast kunni päewa kella kaheni.

§ 67. Hääleõiguslik kodanik annab oma nimelise tunnistuse jaoskonna komisjoni liikme kätte, kes tema ilmumise kohta hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas märkuse teeb ja saab komisjonilt ümbriku walimise wõi hääletamise sedeli sissepanemiseks. Kahtluse korral on komisjonil õigus enne ümbriku wäljaandmist hääleõiguslikult kodanikult isikutõendust nõuda.

Märkus. § 17. ettenähtud nimekirjad on walimiste ja rahwahääletuse päewadel jaoskonna komisjonide tarwitada.

§ 68. Ümbriku kättesaamise järele läheb hääleõiguslik kodanik eraldatud kohta, kus ta sedeli ümbriku paneb. Tagasi tulles annab ta ümbriku kinnikleebitult jaoskonna komisjoni liikme kätte, kes ümbriku tema nähes kasti laseb.

§ 69. Esimesel kahel päewal pannakse õhtu kell üheksa hääletamise ruumide ukseid kinni, mille järele sedelite wastu-

wõtmine ainult neilt kodanikkudelt sünnib, kes enne tähendatud aega hääletamise ruumidesse ilmunud. Sedelite wastuwõtmine lõpetamise järele kuulutab eesistuja sedelite äraandmise seks päewaks lõpetatuks ja pitseerib kastide awased kinni. Peale selle lahkuwad koosolijad ruumist, kus hääletamine sündis, ja see ruum pannakse eesistuja korraldusel pitseriga kunni järgmise päewani kinni ning asetatakse ustele wahid.

§ 70. Kolmandal päewal lõpetatakse kodanikkude sisselaskmine hääletamise ruumi kell kaks päewal, mille järele sedelite wastuwõtmine ainult neilt kodanikkudelt sünnib, kes enne tähendatud aega hääletamise ruumi ilmunud. Sedelite äraandmise lõpetamise järele kuulutab eesistuja hääletamise lõppenuks ja teeb korralduse hääletamise ruumi uste awamiseks.

Selle järele loeb komisjon ümbrikud neid awamata jättes üle. Kui ümbrikkude arw kodanikkude arwuga, kelle ilmumise kohta hääleõiguslikkude kodanikkude nimekirja märkus tehtud, ühte ei lange, tehakse selle kohta protokollile sellekohane märkus. Peale selle awatakse ümbrikud ja loetakse sedelid ära, mis igale kandidaatide nimekirjale antud. Samuti loetakse ära rahwahääletusel hääletamise sedelid, palju neist pealkirjaga „poolt“, palju „wastu“ antud.

§ 71. Mittemakswateks tunnistatakse walimise sedelid: 1) mis ei wasta §§ 48, 49 ja 56 nõudmistele; 2) mis kodaniku poolt alla kirjutatud wõi milles leiduwad otsekohesed tundemärgid, mille järgi otsustada wõib, kes walija olnud; 3) mis selgust ei anna, missuguse nimekirja poolt kodanik on hääletanud; 4) mis ühest rohkemal arwul ümbrikkudesse pandud, kui nende sisu sarnane ei ole; on nende sisu aga sarnane, loetakse ainult üks nendest makswaks.

§ 72. Mittemakswateks tunnistatakse hääletamise sedelid: 1) mis ei wasta §§ 48 ja 49 nõudmistele; 2) mis kodaniku poolt alla kirjutatud wõi milles leiduwad otsekohesed tundemärgid, mille järgi otsustada wõib, kes hääletaja olnud; 3) mis selgust ei anna, missuguse otsuse hääletaja hääletamisel olewa seaduse wõi seaduseelnõu kohta andnud; 4) mis ühest rohkemal arwul ümbrikkudesse pandud, kui nende sisu sarnane ei ole; on nende sisu aga sarnane, loetakse ainult üks nendest makswaks.

§ 73. Walimise ja hääletamise sedelite makswuse küsimus otsustatakse kahtluse korral jaoskonna komisjoni poolt hääleteenamusega. Hääle pooleks jagunemisel annab eesistuja hääle ülekaalu.

§ 74. Kõige selle kohta, mis jaoskonna komisjonis istumiste awamisest kunni nende lõpuni sünnib, tehakse protokoll, kuhu tähendatakse eraldi üles kõik eesistuja korraldused, komisjoni otsused, kui ka teadaandmised, mis komisjonis wiibiwate kodanikkude poolt tehtud, samuti ka kodanikkude nimed, kes § 40. ettenähtud nimeliste tunnistuste põhjal jaoskonnas hääletasid. Edasi tähendatakse protokollis ära: a) Riigikogu walimise korral: 1) igale kandidaatide nimekirjale antud sedelite arw, kuhu hulka ka üksikut kandidaati märkiwad sedelid kuuluwad, 2) sedelite arw, mida nimekirja piirides äramärgitud üksikud kandidaadid saanud; 3) sedelite arw, mida kandidaatide nimekiri ilma üksikut kandidaati ära märkimata saanud; 4) makswusetaks tunnistatud sedelite arw ühes põhjuste seletustega, miks need niisugusteks tunnistatud; b) rahwahääletamise korral: 1) „poolt“ pealkirja ja „wastu“ pealkirja kandwate sedelite arw, ning 2) makswusetakstunnistatud sedelite arw ühes põhjuste seletustega, miks need niisugusteks tunnistatud.

Protokollile kirjutawad alla eesistuja, komisjoni liikmed ja kõik koosolijad, kes seda soowiwad.

§ 75. Jaoskonna komisjoni protokoll saadetakse ringkonna komiteele. Protokollile lisatakse juurde eraldi pakkides: 1) komisjoni poolt makswakstunnistatud sedelid; 2) need komisjonis makswakstunnistatud sedelid, mille makswuse kohta moni komisjoni liige on waielnud, 3) need sedelid, mis komisjon tema üksikute liikmete arwamise wastu makswusetaks tunnistatud ja 4) komisjoni poolt ühel häälel makswusetakstunnistatud sedelid.

§ 76. Ringkonna komitee määrab jaoskonna komisjoni protokollide ja sellele juurdelisatud sedelite läbiwaatamise järele lõpulikult kindlaks kui iga jaoskonna, nii ka kogu ringkonna kohta: a) Riigikogu walimise korral: 1) makswate sedelite üleüldise arwu; 2) igale kandidaatide nimekirjale antud sedelite arwu, kuhu hulka ka üksikut kandidaati märkiwad sedelid kuuluwad; 3) sedelite arwu, mida nimekirja piirides ära märgi-

tud üksikud kandidaadid saanud; 4) sedelite arwu, mida iga kandidaatide nimekiri ilma üksikut kandidaati ära märkimata saanud; — b) rahwahääletamise korral: 1) makswate sedelite üleüldise arwu; 2) pealkirjaga „poolt“ ja pealkirjaga „wastu“ antud sedelite arwu.

§ 77. Ringkonna komitee istumiste protokoll, mida komitee liikmed oma allkirjadega kinnitawad, saadetakse ühes jaoskonna protokollidega ja kõigi walimise ning hääletamise sedelitega Riigikogu juhatusesele, kusjuures eraldi pakkidena juurde lisatakse § 75 pp. 2—4 tähendatud sedelid.

§ 78. Ringkonna komiteede istumised, kus jaoskonna komisjonide protokollide läbiwaatamist ja antud sedelite ülelugemist toimetatakse, on awalikud.

VIII. Riigikogu walimiste ot-suse määramisest.

§ 79. Kui walimised määratud tähtajal ühes ehk mitmes jaoskonnas korda ei lähe ning kui selle tagajärjel üleüldine walimistest osawõtmata jäänud hääleõiguslikkude kodanikkude arw, kes § 17. ettenähtud nimekirjadesse üles wõetud, neis jaoskondades mitte vähem kui ühe kümnendiku kogu § 17. ettenähtud hääleõiguslikkude kodanikkude üleüldisest arwust wälja teeb, siis määrab Riigikogu juhatus neis jaoskondades wiibimata uued walimised. Kui aga sarnane hääleõiguslikkude kodanikkude arw tähendatud jaoskondades mitte tähendatud arwuni ei tõuse, ehk kui ka teistkordsete walimiste määramisel need mitte korda ei lähe, siis ei wõeta Riigikogu juhatuses häälte üleüldisel kokkuwõtmisel niisuguseid jaoskondi, kus walimised korda ei ole läinud, mitte arwesse.

§ 80. Riigikogu juhatus teeb ringkonna komiteede istumiste protokollide põhjal igale nimekirjade ühendusele (§ 42) antud häälte üleüldise kokkuwõtte.

§ 81. Häälte arw, mis igale nimekirjade ühendusele samuti ka igale iseseiswale kandidaatide nimekirjale antud, jagatakse järgimööda arwude 1, 2, 3, 4 jne. peale; jagamisel saadud arwudest eraldatakse niimitu kõige suuremat arwu nendest wälja, kuipalju Riigikogu liikmeid walitakse; need arwud seatakse järjest wähenewas järjekorras ritta. Wiimane tähendatud arwudest on walimise jagaja.

Riigikogu liikmete kohtade arw, mis iga nimekirjade ühenduse, samuti ka ise-

seiswa nimekirja peale langeb, määratakse ära kui nimekirjade ühendusele, nii ka iseseiswale kandidaatide nimekirjale antud häälte arwu jagamise kaudu walimise jagaja peale.

Kui niisugusel Riigikogu liikmete kohtade jaotamisel nimekirjade ühenduste wõi iseseiswate kandidaatide nimekirjade keskel wiimane koht mitme ühenduse wõi iseseiswa kandidaatide nimekirja peale langeb, siis antakse eesõigus sellele ühendusele wõi nimekirjale, millele koige rohkem hääli on antud. Ühesuguse häälte arwu juures otsustatakse küsimus liisu läbi.

§ 82. Kui eelmises (81) paragrahwis ettenähtud jaotamisel mõne iseseiswa kandidaatide nimekirja kohta rohkem Riigikogu liikmete kohti langeb, kui selles nimekirjas kandidaate üles tähendatud on, jaotatakse ülejäänud Riigikogu liikmete kohad eelmise paragrahwi korras kõigi nimekirjade ühenduste ja iseseiswate kandidaatide nimekirjade wahel.

Samas korras talitatakse ka siis, kui hiljem iseseiswas kandidaatide nimekirjas wabanenud Riigikogu liikmete kohtade täitmiseks kandidaate ei leidu.

§ 83. Häälte arw, mis igale nimekirjade ühendusele antud, jagatakse järgimööda arwude 1, 2, 3, 4 jne. peale; jagamisel saadud arwudest eraldatakse niimitu kõige suuremat arwu nendest wälja, kuipalju nimekirjade ühenduse peale § 81. järgi Riigikogu liikmete kohti langenud; need arwud seatakse järjest wähenewas järjekorras ritta. Wiimane tähendatud arwudest on ühenduse jagaja.

Riigikogu liikmete kohtade arw igale ühendusse liitunud kandidaatide nimekirjale määratakse ära nimekirjale antud häälte arwu jagamise kaudu ühenduse jagaja peale.

§ 84. Kandidaatide arwu puudujäämisel mõnes nimekirjade ühendusse kuuluwas kandidaatide nimekirjas tunnistatakse Riigikogu liikmete kohtadele walituks wastaw arw sellesse ühendusse kuuluwa kandidaatide nimekirja hulgast, mis kõige enam hääli saanud; on wiimaseid aga ühesuuruse häältearwuga mitu, siis selle nimekirja hulgast, mille üksik kandidaat kõige rohkem nimelisi hääli saanud; wiimaste ühesuuruse korral aga see nimekiri, mille suurema arwu nimeliste häältega kandidaat wanem on.

Juhtumisel, kui wabanenud Riigikogu liikmete kohtade täitmiseks üheski nime-

kirjade ühendusse kuuluwas kandidaatide nimekirjas enam kandidaate üle ei ole jäänud, jaotatakse wabanenud Riigikogu liikmete kohad kõigi teiste ühenduste wahel, wiimaste puudusel wõi neisse kuuluwates iseseiswates kandidaatide nimekirjades kandidaatide puudusel aga kõigi teiste iseseiswate nimekirjade wahel § 81. korras.

§ 85. Kandidaatide nimekirja piirides tunnistatakse Riigikogu liikmeks walitaks kõigepealt need kandidaadid, kes vähemalt niipalju nimelisi hääli (§ 48) saanud, kui suur walimise jagaja (§ 81) on.

§ 86. On kandidaatide nimekiri rohkem Riigikogu liikmete kohti saanud, kui eelmises (85) paragrahwis ettenähtud wäljaarwamine ära määrab, jaotatakse ülejäänud Riigikogu liikmete kohad weel mitte walitaks tunnistatud kandidaatide wahel järgmiselt: Nimekirjale ilma üksikut kandidaati märkimata antud häälte arwust arwatakse nimekirjas seismise järjekorras esimesele, teisele, kolmandale jne. kandidaadile temale antud nimeliste häälte arwu juurde, — kui tal aga neid olemas ei ole, siis tema nimele, — niipalju hääli, et walimise jagaja täis saab. Ei tee üksikut kandidaati ära tähendamata häälte arwu ülejääk ka nimekirjas järgnewa kandidaadi nimeliste häältega koos walimise jagajat wälja, arwatakse ülejääk sellele nimekirjas seiswale kandidaadile, kelle nimeliste häälte arw ühes ülejäägiga walimise jagaja wälja teeb. Ei leidu aga ka sarnast kandidaati, ehk jääb ka siis weel ülejääk, arwatakse ülejääk sellele kandidaadile, kes rohkem nimelisi hääli saanud, kusjuures ühesuurse nimeliste häälte arwu juures nimekirja järjekord eesõiguse annab. Nimeliste häältega kandidaadi puudusel arwatakse ülejääk kandidaatidele nimekirja järjekorras. Ülejäägi puudumisel otsustab nimekirja järjekord.

§ 87. Ei ole nimelisi hääli aga üleüldse ära antud, loetakse kandidaadid walitaks nimekirja järjekorras.

Ei ole üksikut kandidaati äratähendamata hääli üleüldse ära antud, loetakse kandidaadid walitaks nende nimeliste häälte arwu suuruse järjekorras.

§ 88. On üks ja seesama isik mitmes ringkonnas kandidaatide nimekirja üles wõetud ja mitmes ringkonnas walitaks tunnistatud, arwatakse tema nimelised hääled peale § 41. korras talitamise teistes ringkondades nimekirjale üksikut kandidaati üles tähendamata häältena.

§ 89. Põhiseaduse § 40. korras wabanenud Riigikogu liikme aset täidab kandidaat sellest nimekirjast, mille järgi lahkuja Riigikogu liige walitud oli. Asetäitja äramääramisel talitab Riigikogu juhatus käesolewa seaduse §§ 84—87. korras.

§ 90. Lõpuotsuse oma liikmete wolituste seaduslikkuse kohta annab kokkuastunud Riigikogu.

IX. Hääletamise ja walimise wabaduse ja õige korra kindlustamisest.

§ 91. Kes süüdlane awalikult ülespandud walimise wõi rahwahääletamise üleskutsete, teadaannete wõi nimekirjade omawolilises mahawõtmises, katkirebimises, kinnikatmises wõi muutmises, seda karistatakse wangistusega mitte üle kuue kuu, wõi rahatrahwiga mitte üle kümnetuhande marga.

§ 92. Kes süüdlane omawolilises sisetungimises ruumidesse, mis walimise wõi rahwahääletamise eelse kihutustöö tarwis määratud; kihutustööd tegewa organisatsiooni päralt olewa kirjanduse häwitamises wõi rikkumises; nende isikute ähwardamises wõi nende wastu wägiwalla tarwitamises, kes selle organisatsiooni nimel tegewad, seda karistatakse wangistusega.

§ 93. Kes süüdlane teadupärast waleteadete awaldamises, mis kandidaadi isikusse ehk eraelusse puutuwad, tema wõi tema esitatud organisatsiooni wastu usalduse häwitamise wõi teiste kandidaatide walimise läbiwiimise sihiga, seda karistatakse wangistusega.

§ 94. Kes süüdlane kandidaadi teadandmise wõltsimises wõi übertegemises, mis § 36. põhjal nõutakse ja milles kandidaat oma nõusolekut awaldab ennast Riigikogu walimiste hääletamisest osa wõtta laskmiseks käesolewa kandidaadi nimekirja järele, seda karistatakse parandusmaija heitmiseega.

Sama karistuse osaliseks langeb süüdlane, kes ringkonna komiteesse sisse annab teadupärast wõltsitud wõi übertehtud kandidaadi teadaandmise tema nõusoleku awaldamiseks ehk käesolewa nimekirja järele hääletada laskmiseks.

§ 95. Kes süüdlane walimise wõi rahwahääletamise eesete koosolekute wõi Riigikogu juhatus, ringkonna komitee wõi jaoskonna komisjoni tegewuse takistamises wägiwallategude, ähwar-

duste, walitsuswõimu kurjasti tarwitamise wõi korratuste sünnitamisega, seda karistatakse wangistusega.

Kui sama tegu mitme sõjariistus isiku poolt korda saadetud ja selle tagajärjel tähendatud koosolekute ja asutuste tegevus seisma jäänud, karistatakse süüdlast parandusmaija heitmiselega.

§ 96. Kes süüdlane selle kodaniku walimise wõi hääletamise õiguse waba teostamise takistamises, kel Riigikogu walimistest wõi rahwahääletamisest osawõtmise õigus, sarnase kodaniku kallal wägiwalla tarwitamise, karistatawa ähwarduse, petmise, walitsuswõimu kurjasti tarwitamise wõi majandusliku ärarippuwuse kaudu, seda karistatakse wangistusega.

Süüteokatse on karistataw.

§ 97. Kes süüdlane hääleõigusliku kodaniku seadusliku walimise wõi rahwahääletamise õiguse takistamises korratuste tekitamise, hirmutamise wõi läbikäimise teede kinnipaneku kaudu, seda karistatakse parandusmaija heitmisega mitte üle kolme aasta.

Süüteokatse on karistataw.

§ 98. Kes süüdlane walimise wõi rahwahääletamise õige korra toimetamise takistamises jaoskonna komisjoni ruumides wägiwallategude, ähwarduste, korratuste, hääleõiguslikkude kodanikkude nimekirjade, walimise wõi hääletamise sedelite wõi kastide rikkumise wõi komisjoni liikmete kallal wägiwallategude kaudu, seda karistatakse parandusmaija heitmiselega.

Kui sama tegu mitme sõjariistus isiku poolt on korda saadetud ja selle tagajärjel hääletamine mitte korda ei wõinud minna, karistatakse süüdlast sunnitööga mitte üle kuue aasta.

Süüteokatse on karistataw.

§ 99. Kes süüdlane walimise wõi rahwahääletamise eelse kihutustöö tegemises ruumides, kus hääletamist toimetatakse, korra rikkumises hääletamise toimetamise ajal wõi komisjoni eesistuja hääletamise ruumist lahkumise käsule wastutõrkumises, seda karistatakse arestiga.

§ 100. Kes süüdlane hääleõigusliku kodaniku peale mõju awaldamises, et ta Riigikogu walimistest wõi rahwahääletamisest eemale hoiaks wõi teatawal wiisil neist osa wõtaks, selleks hääletamisest osawõtjale wõi tema perekonnaliikmele ainelist wõi isiklikku tasu andes, seda karistatakse wangistusega.

Süüteokatse on karistataw.

Sama karistuse osaliseks langeb hääleõiguslik kodanik, kes selles (§ 100) paragrahwis tähendatud sihiga ainelist ehk muud isiklikku tasu wastu wõtab.

§ 101. Kes süüdlane rahwahääletamise wõi rahwa-algatamise nõudmisel teise allkirja wõltsimises, seda karistatakse wangistusega.

Wõltsimisele awatleja kannab wastutust ainult kordasaadetud wõltsimise korral.

§ 102. Kes süüdlane Riigikogu walimistel wõi rahwahääletamisel hääletamisest osawõtmises teades, et tal seks õigus puudub, seda karistatakse wangistusega.

Sama karistuse osaliseks langeb süüdlane, kes enam kui üks kord Riigikogu walimistest wõi rahwahääletamisest hääletamise kaudu osa wõtnud.

§ 103. Kes süüdlane teadlikult waleteadete andmises oma hääleõiguse kohta otstarbega ennast lasta hääleõiguslikkude kodanikkude nimekirja üles wõtta, seda karistatakse wangistusega mitte üle kuue kuu.

§ 104. Kes süüdlane hääletamise lõpuotsuse meelega moonutamises wõi hääletamise sedelite äraandmise, ülelugemise wõi wäljakuulutamise juures äraantud walimise wõi hääletamise aktide meelega rikkumises wõi ärawõtmises, seaduswastases walimise wõi hääletamise sedelite juurdelisamises, walimise wõi hääletamise aktide sisu muutmises, seda karistatakse parandusmaija heitmisega mitte üle kolme aasta.

Süüteokatse on karistataw.

§ 105. Kes süüdlane Riigikogu walimiste wõi rahwahääletamise saladuse seaduswastases awaldamises, seda karistatakse arestiga.

§ 106. Jaoskonna komisjoni wõi ringkonna komitee liige wõi ametnik, kes süüdlane käesolewa seaduse meelega rikkumises, et sellega walimise wõi hääletamise otsuse peale mõju awaldada, seda karistatakse, kui sarnane tegu suurema karistuse alla ei käi, wangistusega.

§ 107. Peale eelmistes paragrahwides nimetatud karistuste on kohtul õigus süüdlast mõista nende tegude kordasaatmisel, mis §§ 91., 95., 96., 100. ja 106. ette nähtud, kui süüdlane ametnik on, ametist tagandamisele.

§ 108. Käesolewas (IX) peatükis ettenähtud määruste juures wõetakse tarwi-

tusele 22. märtsi 1903. a. Wene kriminaalseaduse esimene peatükk (W. s. k. XV. 1909. a. wäljaanne).

§ 109. Süüdistamise tõstmise õigus käesolewas peatükis ettenähtud süütegudes on kannataja õigustel igal kodanikul, kes hääleõiguslike kodanikkude nimekirja üles wõetud.

§ 110. Süüdistust wõib tõsta süüdlaste wastu nendes süütegudes, mis §§ 91., 94., 99. ja 105. ette nähtud, kolme kuu jooksul peale Riigikogu walimiste wõi rahwahääletamise esimest päewa, süüdlase wastu teistes süütegudes käesolewa (IX) peatüki järgi kuue kuu jooksul samast tähtajast arwates.

X. Riigikogu walimiste ja rahwahääletamise kuludest.

§ 111. Hääleõiguslikele kodanikele, kes walimistest wõi hääletamistest osa wõtawad, ei anta tasu ei aja kulutamise eest, ei ülespidamise wäljaminekute ega sõidukuludeks.

§ 112. Hääleõiguslike kodanikkude nimekirjade pidamise kulud on § 17. ettenähtud asutuste kanda.

§ 113. Jaoskonna komisjonide ja ringkonna komiteede asjaajamise kuludeks antakse Riigikogu juhatuse otsusel iseäralikud summad nende krediitide arwel, mis Riigikogu walimisteks ja rahwahääletamiseks iga-aastases riigi eelarwes määratud.

§ 114. Ringkonna komiteede ja jaoskonna komisjonide liikmetele wõib wastawate maakonna, linna, alewi wõi wallaasutuste poolt nende sellekohastest summadest tasu määrata.

Märkus: Käesolewa (114) paragrahwi määrused ei ole makswad §§ 7., 10. ja 13. ettenähtud isikute kohta.

Aruandja **A. Anderkopp**: Teisel lugemisel wõeti § 115. järgmisel kujul

wastu: „Ringkonna komitee tarwiduste jaoks antawate ruumide, nende ümbertegemise, kütmise ja walgustamise kulud on walimisringkondades neisse kuuluwate maakondade ja linnade kanda proportsionaalselt nende hääleõiguslike kodanikkude arwule, Tallinna ringkonnas aga Tallinna linna kanda.

Needsamad kulud jaoskonna komisjonide tarwiduste jaoks on § 17. ettenähtud asutuste kanda.“

Teen ettepaneku § 115. nii wastu wõtta, nagu ta komisjoni poolt on ette pandud II lugemisel ja nimelt: „§ 115. Ringkonna komitee tarwiduste jaoks antawate ruumide, nende ümbertegemise, kütmise ja walgustamise kulud on maakonna ringkondades maakonna ja selle piirides asuwate linnade, Wõru-Walga-Petseri ringkonnas nende maakondade ja nende piirides asuwate linnade kanda proportsionaalselt nende hääleõiguslike kodanikkude arwule, Tallinna ringkonnas aga Tallinna linna kanda.

Needsamad kulud jaoskonna komisjonide tarwiduste jaoks on § 17. ettenähtud asutuste kanda.“

Juhataja **J. Seljamaa**: Aruandja on ette pannud § 115. komisjoni redaktsioonis wastu wõtta. Soowib keegi Asutawa Kogu liikmetest II lugemisel wastuwõetud redaktsiooni toetada? Ei soowita. Panen mõlemad ettepanekud paralleel-hääletamisele. (Hääletatakse.) § 115. on absoluutse enamusega komisjoni redaktsioonis wastu wõetud. Panen seaduse pärast III lugemist lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Seaduseelnõu on lõpuhääletamisel nähtawa enamusega wastu wõetud.

Järgmine koosolek on täna pärast lõunat kell 5. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 1.10 min. päewal.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu abiesimees **Jul. Seljamaa**.

Sekretäär **H. Martna**.